

LATINSKA AMERIKA: x✓

(OBSEG, DELITEV, POVRŠJE, PODNEBJE, RASTLINSTVO IN VODOVJE:)

- Lat.Ameriko kolonizirajo **španci&portugalci**:KONKVISTADORJI (zlata dežela)
uničijo **AZTEKE**-Mehika(španski Cortes) & **MAJE**-pol.Jukatan & **INKE**-Peru
EVROPEJCI:✓:rude, krompir,tobak,ananas,koruza | INDIJANCI: xbolezni
- ...uradni jezik:španščina/portugalščina□latinska j. □ime:LATINSKA AMERIKA
- odkrivanje:
 1. Krištof Kolumb: 1492
 2. Magellan: po V Braziliji, Magellanov preliv, poimenuje Tih ocean
 3. AMERIKA: po Amerigu Vespučiju (ITY raziskovalec: to ni Indija)

SREDNJA AMERIKA:

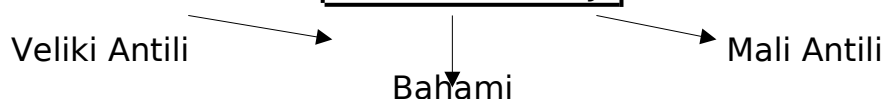
1. MEHIKA:

- SZ Mehika:
 - Kalifornijski polotok
 - hladnen kalifornijski tok-minimalno izhlapevanje PUSČAVSKO
PODNEBJE
- S in Sr. Mehika:
 - Z Sierra Madre + **Mehiško višavje** + V Sierra Madre (gozd)
 - celinskost + gorske pregrade (pasati) POLPUSČAVSKO PODNEBJE
- JV Mehike:
 - Sierra Volcanica Transversal aka. Prečno vulkansko gorovje \square nastalo na stiku 4 lit. plošč: S Am., Karibske, Tihooceanske, Kokos
 - gorovje je **grolška, podnebna & biološka ločnica** med Sr. & S Ameriko
 - delujoči vulkani: Popocatepetl, Citlaltepēt, Parícutin
 - potresi
 - 2 VIŠINSKA PASOVA: nastala zaradi bližine ekvatorja & nadm. višine:
 - o **zmerno topli svet/tierra templada**: travnato, krompir, koruza, žita
 - o **mrzli svet/tierra fría**: gorsko podneb., zrak, iglavci, ovce, lame, krompir
- V Mehika:
 - vlažni pasati + Karibski & Zalivski topli tok \square padavin... tropski deževni gozd
- J Mehika:
 - Tehuantepeška ožina, polotok Jukatan-karbonatna podlaga
 - Bližina ekvatorja + topla morja + vlažni pasati = 1500mm padavin, tropski deževni gozd

2. MEDMORSKA AMERIKA:

- vpliv TEKTONIKE: tonjenje J Amer. Plošče... dviganje Karibske plošče
- PASATI:
 - od S povratnika-navlažijo nad Karibskim morjem... V obale: vlažen zrak- + gorske pregrade: padavine VLAŽNO TROPSKO
PODNEBJE, deževni gozd
 - Z obala ob Tihem oc: zračne mase se spustijo-adiab. segravajo, sušijo sušno (Sept.-Marec) & deževno obdobje (Maj-Avg: zenitne padav.) SAVANSKO P.
 - ***

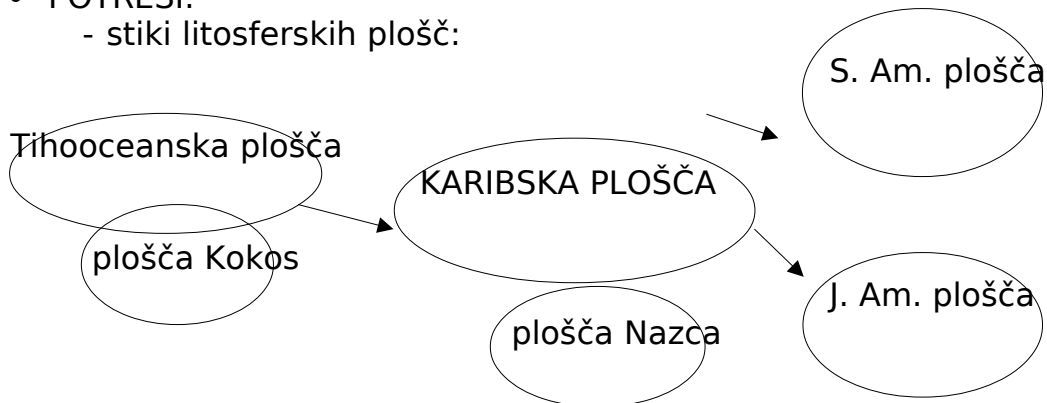
3. KARIBSKO OTOČJE:

- nastali kot posledica tektonike, gubanj & tvorbe koral
- na Bahamih & Velikih Antilih: zaradi karbonatne podlage razvit TROPSKI KRAS
- PASATI: prinašajo padavine (podnebje ni tako odvisno od geo. širine)
- ...zaradi nižavij na otokih pasati ne oddajajo padavin
nižinski deli: deževna & sušna doba **SAVANSKO PODNEBJE**
- tudi hurikani

NARAVNE NESREČE V Srednji Ameriki:

- POTRESI:
 - stiki litosferskih plošč:

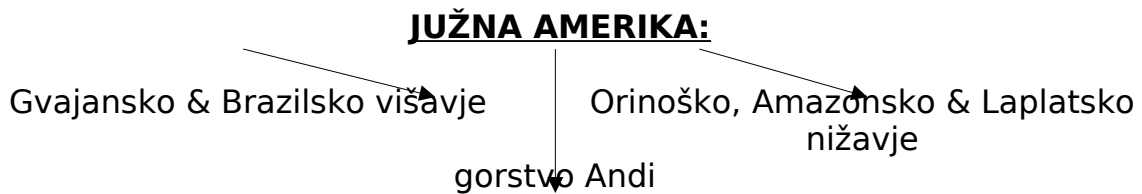

- na Z delu Karibske pl. je **subdukcija** (podrivanje Karibske pod pl. Kokos)
- tonjenje Južnoameriške pl. ... dviganje Karibske lit. plošče

- VULKANIZEM:
 - največ v Malih Antilih, J Medmorske Am., J Mehike
 - vulkani: Mt. Pellee, Popocatepetl, Paricutin

- TROPSKI CIKLONI/HURIKANI:
 - predvsem v karibskem delu ; od JV do SV
 - nastajajo v avgustu-septembru, nad toplim delom Atlantika (zrak se hitro dviga-ohlaja)... zaradi vrtenja Zemlje, pasatov pa se pomikajo proti Sr. Am.
 - OKO CIKLONA: zrak se spušča- jasno nebo

1. GVAJANSKO in BRAZILSKO VIŠAVJE:

- nekdanja dela Gondvane, ...iz magmatskih & metamorfni kamnin, veliko rud (zato ✓ za kolonizacijo)
- visoka gorovja so se uravnala zaradi: zunanjih procesov, ploskovnega odnašanja, kemičnega preperevanja, erozije
- podnebje:
 - Gvajansko višavje: **EKVATORJALNO PODNEBJE**
 - Brazilsko viš.: oddaljen. od ekvatorja & sušna/deževna doba: **SAVANSKO**

2. ORINOŠKO, AMAZONSKO in LAPLATSKO NIŽAVJE:

- nanosi rek iz višavij (tudi Andov)
- podnebje:
 - Orinoško nižavje: gorske pregrade-vpliv suhe dobe: **SAVANSKO** **PODNEBJE**, visoka trava, del nižavja Llanos
 - Amazonsko nižavje: tropski deževni gozd, JZ del: Selvas
 - Laplatsko nižavje:
 - o Gran Chaco: nižina, blizu ekvatorja-**VLAŽNO SUBTROPNSKO**, zaradi gozdne savane pa prehaja v **SAVANSKO**
 - o Pampa:malo padavin:**SAVANSKO PODNEBJE**,v Sr.&J delu **STEPSKO**
 - o Patagonija: višje & uravnano, manj padavin: **SUHO PODNEBJE**

3. ANDI: (do 7000m)

- mladonagubano gorstvo
- nastanek zaradi: stika/tonjenja plošče Nazca pod JužnoAmeriško ploščo
- RUDE-tukaj zaradi prelomov, vulkanskih izbruhov, izlivov magme, ✓pomembne
- 2 podnebni območji:
 - Z Andi + obala Tihega oceana:
 - o ob Tihoo. obali: **EKVATORIALNO**
 - o proti J: **PUŠČAVSKO** – hladen perujski tok
 - o Čile: **SREDOZEMSKO** – geografska širina
 - o proti J: **OCEANSKO**
 - o skrajni J: **SUBPOLARNO** – bližina Antarktike

- Sr. & V Andi: **VIŠINSKI PODNEBNI PASOVI**

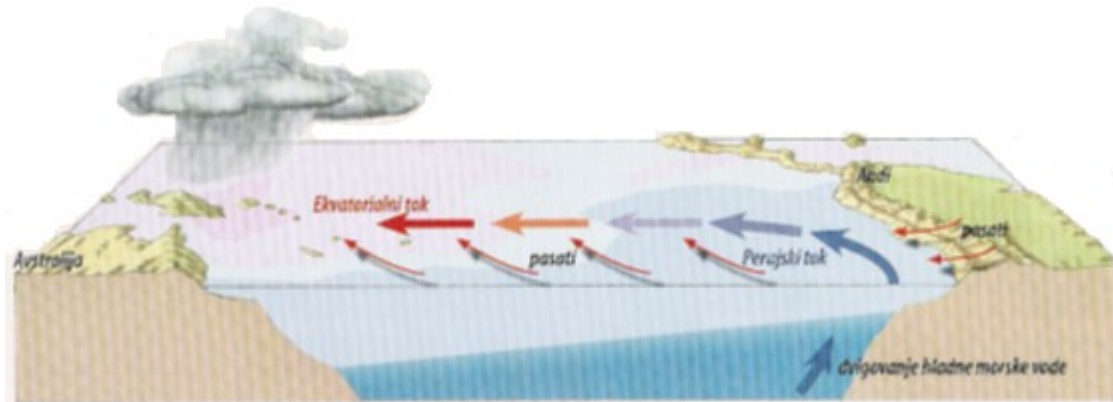
višinski pas:	nadmor.vi š.:	podnebje:	rastlinstvo:	poseljitev:
led-sneg./	4-5000m	HLADNO	/	✗

tierra helada & nevada	(igozd. m.)			
mrzli svet/ tierra fria	4000-3000m	GORSKO(mrzla zima, sveže poletje)	iglast gozd... visokog. pašnik	✗ planote (llama, alpake, krompir)
zmerno-toplo/ tierra templada	2500-3000m	ZMERNOTOPLO	travnato rastlinstvo	✓ (krompir, koruzna pšenica, žito)
vroči svet/ tierra caliente	0-1000m	EKVATORIALNO (visoka °C & vlaga)	plantaže trop. kultur	✓ ✗ (vlaga)

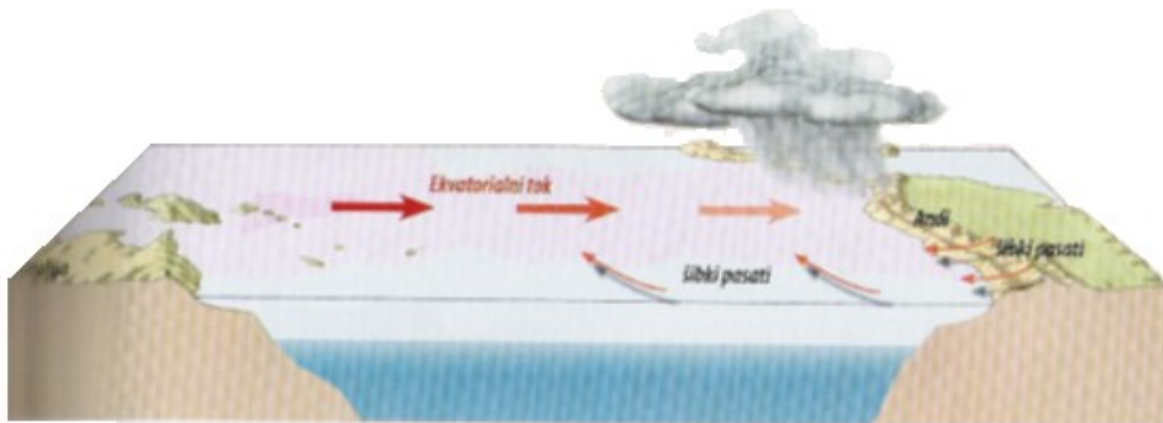
EL NINO & LA NINA

pomeni spremembe v sistemu oceanskih in vremenskih pojavov: spremembe tlaka, temperature, slanosti morja, kroženja zraka & tokov, razporeditev količin padavin

NORMALNE RAZMERE:

RAZMERE V ČASU EL NINA:

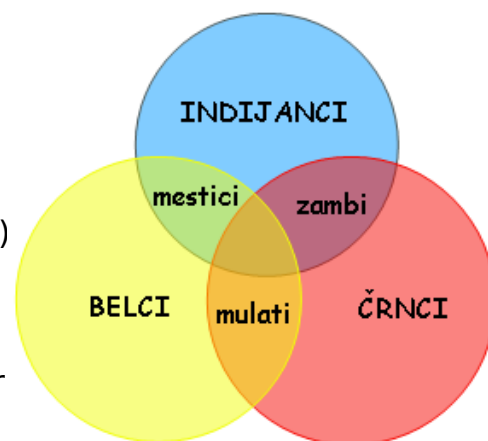

a,

- pred prihodom belcev v Ameriko so tam živeli indijanci v pretemenskih skupnostih
- razvitejše civilizacije: Maji, Inki, Azteki – koruza, krompir, živinoreja, obrt, trgovina, predelava zlata, srebra
- iberski osvajalci uničijo visoke civilizacije
- iz Afrike pripeljejo črnce kot sužnje za delo na plantažah
- v 19. & 20. stol. iz evropskih & azijskih držav se priseljujejo, zaradi gospodarskih & političnih vzrokov
- mešanje rumene, bele, črne rase

Rasna sestava prebivalstva:

- **INDIJANCI:**
 - v Andih, ... ni primerno za belce (podnebje, promet, povezave, oddaljenost) se ohranijo
 - samooskrbno kmetijstvo, domača obrt
 - ohranijo svoj jezik, kulturo, navade
 - v Mehiki (1/3), Medmorska Am. (Gvatemala) J Am. (Peru, Bolivija)
- **BELCI:**
 - potomci evropskih priseljencev-Špancev
 - ✓ Kostarika, Kuba (3/4), Argentina, Brazilija, Ur
 - lastniki veleposesti
- **ČRNCI:**
 - potomci sužnjev iz Afrike-delo na plantažah
 - ✓ na otokih (Portoriko, ... Karibi, Gvajane, Brazilija)
- **MULATI:** na karibskih otokih, Brazilija
- **MESTICI:** Peru (80%), Kolumbija, Mehika
- **AZIJC:** v Gvajanah (zaradi kolonijalne preteklosti)

Razslojenost prebivalstva:

- bogati: belci: (veleposestniki) & multinacionalke □ lastniki rudnikov, premogovnikov, naftnih polij, industrij, ... sedež izven Latinske Amerike
- srednjega sloja je zelo malo
- velika večina je revnih: ulični prodajalci, mali kmetje (PRONI=kmetje brez lastne zemlje), delavci na plantažah, brezposelni

Podoba mest:

- sprva mest nastajala kot pristaniški kraji od Atlantskem&Tihem oceanu... razvoj gospod.+več prebival.+✓lega+industrija=velemesta(Rio de JENEIRO,Aires,Lima)
- delitev mest:
 - poslovne četrti: visoke stolpnice, ...
 - revna barakarska predmestja: ni osnovnih pogojev, brezposelnost//prezaposelnost, ulični prodajalni, kriminal, prostitucija, tudi samopomoč (Brazilija:**favele**, Špansko:**barrios**, Jamajka:**shanty towns**)
- neenakomerna razvitost pokrajine - prenaseljenost obale, zaostala notranjost

MEHIKE:

Ciudad de Mexico / Mexico City:

- 25 mio prebivalcev
- prehiter, nenadzorovan razvoj:
 - množično doseljevanje s podeželja
 - velik naravni prirastek
- problemi mesta:
 - potresi
 - nestabilna jezerska sedimentna tla
 - vulkam Popocatepetl
 - onesnažen zrak: slabo preveterno, slabi avtomobili, tovarne, zasebna kurišča
 - primankovanje vode: prekomerna poraba, izčrpanost podtalnice... znižanje gladine podtalnice = mesto se pogreza
 - hudourniki
 - plazenje tal
- vzroki za "beg z dežele":
 - podeželjski ljudje so prepričani, da je v mestu bolje
 - na deželi je težko življenje
 - veliko otrok na deželi: ni dovolj hrane & ni dovolj zaposlitve
 - oddaljenost vasi: ni gospodarske povezanosti
 - na podeželju ni šolanja

Razvojne možnosti Mehike:

- hitro gospodarsko razvijanje, zaradi bližine ZDA
- članica gosp. skup. NAFTA(+ZDA+Kanada) = sporazum o prosti trgovini/boljši pretok blaga
- izvaža: nafto (Meh.zaliv), zemeljski plin, železovo rudo (mesto Monterrey), ...
- TURIZEM: S Am. turisti: arheološki spomeniki, obmorska letovišča

Makiladore:

- so industrijska območja ob meji z ZDA
- namen:
 - + poceni mehiška del. sila = podjetja, multinacionalke: nižji stroški proizvodnje
 - + redna služba & plača za mehiške delavce
 - + zmanjšuje se brezposelnost
 - + tu nastajajo nove ceste, stanovanja, komunala, ... manjši pritisk na gl. mesto
- veliko odpadkov - ni ekološke osveščenosti
- kvarjenje videza pokrajine

ODVISNOST OD ZDA:

- multinacionalke so v 1/2 20.stol. vlagale v razvoj plantaž tropskega sadja, predvsem BANAN – "bananske republike"
- zaradi zaščite lastnih interesov so se ZDA vmešavale v notranjo politiko
- danes se države trudijo zmanjšati odvisnosti od ZDA – razvijajo različ. gosp.

1. HUNDURAS:

- pridelava in izvoz banan (nad 50% izvoza so banane)
- dobiček gre v tujino
- pridelek ogrožajo: orkani (Mitch), znižanje cen na sv.trgu, padec vrednosti \$\$\$
- ...razvoj drugih panog: kava, bombaž, les, rude, živilska ind.

2. PANAMA:

- pomoč ZDA Panami za odcepitev od Kolumbije – ZDA pravico gradnje prekopa
- PANAMSKI PREKOP: 82km – prometno povezal Atlantski & Tihi ocean – strateški & gospodarski pomen ✓✓
- ZDA: dobi 500 mio \$ – Panami: plačajo letno odškodnino: 2.5 mio \$

3. KOSTARIKA:

- država je zašla v 1980 v veliko krizo – cena kave & banan je padla
- zaradi pridobivanja novih polj – izsek gozda... manj izvoza lesa
- rešili z razvojem EKOTURIZMA (za naravo manj obremenjujoč) – tujavlaganja
- vroče + prijetni pasatni vetrovi, čisto, lepo morje, narodni parki

4. BAHAMI:

- svoje gosp. interese so prilagodili tujim interesom (ugodne davčne olajšave, poceni zemljišča, ...)
- tu ima sedež 450 bank, ..., 4. največje ladjevedje na svetu
- razvoj turizma (40% BDP), turistično križarjenje
- poslediče tujega kapitala: ✓ življ. raven, ni brezposelnosti, gradnja & razvoj infrastrukture, izobraževanje, zdravstvo

5. KUBA:

- edina ameriška socialistična država
- ZDA: v preteklosti izkoriščajo kubance... socialna nasprotja
- – oblast prevzame Fidel Castro: karib. otok postane IZOLIRAN od Am.držav
- Amerika: izvaja gospodarsko blokado Kube, ker se je Kuba povezala z socialističnimi državami & namestitev sovjetskih vojaških sil
- do 1990 Kuba trguje predvsem z Sovjetsko zvezo – izvažata sladkor, uvažata nafto
- sedaj kriza-propad, kljub vlaganja v TURIZEM (Varadero): ✓ plaže + (rum & cigare)

BRAZILIJA – "velesila tretjega sveta"

- največja država Lat. Amerike
- pridelava: pomaranč, kave, železove rude, mesa (McDonald?), soja, sladkor, banane, koruza, tobak, manganova ruda & boksit, zlato, les
- podhranjenost, higiena, zdravstvo, lakota
- kriminal, droge, prostitucija
- priseljevanje v 4. fazah: ✓ POSLEDICE NAČRTNEGA NASELJEVANJA
 1. faza: v 17. stol., SV Brazilije, zaradi pridobivanja sladkornega trsa
 2. faza: naseljevanje Brazilskega višavja, zaradi zlata
 3. faza: 19. stol., Amazonsko nižavje, kavčuk, V & JV: plantaže bombaža, Brazil. višavje: rudarska središča-tu največ železa na svetu
 4. faza: načrtno naseljevanje-tako poskušajo odpraviti prenaseljenost obal, novo gl. mesto: Brasilia, boljša povezava-zgradijo ceste, železnice
- ✗ POSLEDICE NAČRTNEGA NASELJEVANJA: prekomerno krčenje gozdov & požiganje tropskega deževnega gozda
 - lokalne posledice: izpiranje prsti, erozija, ni zadrževanja vode
 - globalne/svetovne p.: sprememba podnebja (gozd vsrka veliko sončnega sevanja, proizvodnja zraka, sladke vode)

KMETIJSTVO:

ARGENTINA:

- najpomembnejša panoga: KMETIJSTVO (45% izvoza)
- izvoz: meso, mleko, soja, koruza, volna
- ribolov, turizem, vse vrste industrije (težka ind., živilska, predelovalna, ...)
- MERCOSUR: SKUPNI TRG Argentine, Brazilije, Paragvaja & Urogvaja
- Pampe so spremenjene v kmetijstvo
- V del: vlažen: živinoreja, intenzivno poljedelstvo (koruza, pšenica, soja, oljnice)
- Z del: pod 500mm ✕ padavin, ni primerno za poljedelstvo, EKSTENZIVNO PAŠNIŠTVO: veleposestva (Estancia Sna Ramon): govedoreja, sezonsko pašništvo, ovčjereja, gojenje drevesnic, gozdarstvo

KOLUMBIJA:

- izvoznica: kave, banan, cvetja (orhideje), nafte, premoga, tropskega sadja, koke
- koko tihotapijo po morju preko srednje-ameriških držav, večina predelane koke-kokaina pa pristane v ZDA
- denar perejo v karibskih državah
- revnim kmetom predstavlja gojenje koke glavni vir zaslužka (včasih pridelava: koruze, gomoljev, močnatih banan)
- kolumbijska koka (gričevnata rastl.) uspeva na slabih prsteh, V tropskih Andov
- pozitivne posledice gojenja koke:
 - kmetje s prodajo koke zaslužijo veliko več, kot s tradicionalnimi kulturami
 - stalen vir zaslužka kmetov
 - mafija del denarja vlaga tudi v gradnjo cest, infrastrukture
- pogosti so spopadi med uradno & zasebno vojsko, politični atentati